

МЕСТНАТА МЕДНОЧЕРВЕНА ШУМЕНСКА ПОРОДА ОВЦЕ⁺

ГЕНОВЕВА СТАЙКОВА, НЕВЯНА СТАНЧЕВА, ИВОНА ДИМИТРОВА *

Земеделски институт – Шумен

*Лесотехнически университет – София

Различните породи селскостопански животни са основният биологичен капитал за развитие на животновъдството, за осигуряване безопасността на храните от животински произход и за устойчиво развитие на селското стопанство. Процесите на глобализация и интензификация в животновъдството доведоха до тотално изместване на местните породи до степен на застрашеност от изчезване. Според световната статистика на този етап около 30% от породите в света и 43% от породите в Европа са застрашени от изчезване (Николов, 2004). На границата от пълно изчезване са 1 350 породи, като всяка седмица изчезват средно по две. Запазването на местните аборигенни породи и биоразнообразието е един от приоритетите на Европейския съюз. Посочената обща тенденция важи с пълна сила и за нашите български породи овце. Много автори проучват особеностите, продуктивните показатели и състоянието на популациите от местни овце (Алексиева, 1979, 1987; Бойковски, 2003; Ганчев, 1926; Генковски, 2002; Димов, 1997; Накев, 1977, 1987; Неделчев, 1995; Панайотов, 2003; Тянков, 2000; Хинковски, 1980, 1984; Хлебаров, 1940; Staikova, 2004; Stankov, 1995). Посочени са предимствата на аборигенните животни, в сравнение с културните, високопродуктивни породи. Те безусловно са по-добре аклиматизирани към дадена екологична зона, по-устойчиви на болести и паразити, по-непретенциозни към трофичната база, като усвояват терени и ресурси, негодни за ползване от други породи, проявяват силен майчински инстинкт, имат добра плодовитост и дълголетие. Местните породи овце, като Медночервената шуменска овца, са уникален източник на гени за подобряване на здравето и устойчивостта на съвременните културни породи и популации. Месото и млякото им се ценят, заради специфичните хранително-вкусови качества и като екологично чиста продукция. Интерес представлява и тяхната специфична и естествено пигментирана вълна, която е дефицитна стока на световния пазар. Експерти на FAO посочват, че в 80% от селските райони приспособените местни форми превъзхождат културните породи. При екстензивни условия аборигенните овце са икономически по-ефективни от културните породи и не представляват конкуренция за трофичната база на човека по отношение на потребността от зърнени храни. Проблемите и възможностите за съхранението на тези ценни генетични ресурси са обект

на проучване от **Алексиева (1977), Накев (1987), Алексиева и сътр. (1995), Неделчев (2004), Тянков (2003), Стайкова (2005)**. Тази тема е особено актуална във връзка с новите тенденции по отношение на здравословното хранене и безопасността на животинските продукти. Масовият потребител вече оценява доброто качество и значението му за здравето. В тази връзка продукцията, получавана от местните породи овце, се оказва изключително ценна. За съжаление днес вече не се срещат описаните в миналото Рило-манастирска и Свищовска овца. Силно е ограничена популацията на Старозагорската овца, застрашени от изчезване са Тетевенската и Брезнишката овца. Относително стабилна е популацията на Медночервената шуменска овца, като част от уникалния генофонд на българското овцевъдство.

По последни данни от Националния регистър на ИА-СРЖ–София в страната се отглеждат 9 727¹ овце от тази местна порода.

Произход, състояние и ареал на породата

Произходът на Медночервената Шуменска овца е спорен въпрос до 70-те години на миналия век. **Балевска и Петров (1970, 1972)** установяват, на базата на остеологични и краниологични изследвания на черепи, че Медночервените овце са много близки до Каракачанските и други местни овце. Авторите дават данни за идентичност на 73% от проучваните показатели, което им дава основание за извода, че тези местни породи са генетично близки, произхождащи от древната порода овце Цакел, с общ див прародител *Ovis ammon musimon* (Европейски муфлон). **Баулов (1992)** доказва високата степен на генетично сходство между Медночервената, Карнобатската и Каракачанската овца и потвърждава теорията за общия им произход. Някои автори разглеждат породата като една обща с две отродия – Медночервена и Карнобатска овца. Въпреки общия си произход те отдавна са пространствено и географски изолирани от Стара планина и селекцията им протича в различни посоки. В резултат на това са затвърдени отличителни белези и характерни черти, които позволяват тези популации да се класифицират като отделни породи. Агнетата от тези породи са високоценена и търсена стока на Цариградските пазари преди Освобождението.

Родствените връзки между популациите се потвърждават чрез определяне на генетичните дистан-

⁺ Статията е докладвана на научна конференция на ЗИ – Шумен „Иновации в аграрната наука за ефективно земеделие“, организирана със съдействието на Министерството на образованието и науката през 2015 г.

ции между тях. Христова (2013) прави проучване на генетичните дистанции (DA) при 7 местни породи овце чрез ДНК маркери. На базата на резултатите за честотите на алелите в изследваните 6 микросателитни локуса авторът установява, че най-ниска е стойността на дистанцията между Медночервената и Каракачанската порода – 0.083, но превишава минималната стойност 0.05, което е показател за разлики в генетичните структури. Авторът посочва, че една от вероятните причини за сходството между двете породи е фактът, че част от пробите са получени от ферма, където те се отглеждат заедно. Най-големи различия се наблюдават по отношение на Старозагорската овца (0.395) и това е обяснимо с оглед ареала, направлението и специфичния фенотип на двете местни породи. Интерес представлява сравнително високата стойност на генетичната дистанция, определена по метода на Nei (1978) между Медночервената и Карнобатската овца (0.339), като се има предвид, че много наши автори ги смятат за близкородствени и даже за две отродия на една порода. На базата на резултатите от анализа на нуклеотидния полиморфизъм на гените алфа S1-казеин и мелатонин-рецепторен ген Христова (2013) установява по-висока степен на сходство на Медночервената с Каракачанската овца (0.022), отколкото с Карнобатската (0.127). Тези данни са в съответствие с изводите от микросателитния анализ в същото проучване.

През последните години се наблюдава повишен интерес към отглеждането на Медночервената шуменска овца, което се дължи на безспорните предимства на породата и отчасти на възможностите за субсидиране по различни мерки и програми. Освен основните кочопроизводни стада има и ферми с доста типизирани стада от животни, които имат основните отличителни белези на породата, но са малко по-едри, с по-висока млечност и плодовитост и явно са продукт на своеобразна народна селекция, провеждана през годините. Тези стада имат два възможни варианта за развитие в зависимост от вижданията на стопанина и развднатата асоциация, с която работи. Първият вариант е използването на типични чистопородни разплодници с известен произход и типизиране към изходната автохтонна порода. Другият вариант е да се търсят възможности за промяна на продуктивността в млечно или месодайно направление. Препоръчителна е и селекцията в посока повишаване на плодовитостта. Тези стада могат да бъдат идеална основа за промишлено кръстосване с месодайни кочове за получаване на агнета с висок интензитет на растеж и отлични месодайни качества. Ако се премине към кръстосване с други породи и се прилага селекция тези животни вече няма да се регистрират като чистопородни, а по-скоро като една подобрена Медночервена овца (МЧ+), която също има своите привърженици сред животновъдите и място в генофонда на страната. В тези стада могат да се използват чистопородни Медночервени кочове като коректори на различни репродуктивни или здравословни аномалии. Факт е, че голяма част

от мъжките разплодници са по-близки или по-далечни потомци на трите действащи линии в „Кабиюк”. Трябва да се търсят възможности от пространствено изолираните ферми или от наличните в частни дворове в източна Стара планина неконтролирани животни с подобна фенотипна характеристика за формиране на нови неродствени развдни групи. Налага се необходимостта от актуализация на развдната стратегия през определен период от време, според динамиката на обективните условия.

Популацията на Медночервената шуменска овца вече е далеч от границите на застрашеност и наброява 9 727 овце майки в контролираните стада, според последните данни от Националния регистър на ИАСРЖ –София¹.

Естественният ареал на Медночервената овца се намира в Североизточните части на страната, които се отличават с разнообразен релеф. Той е предимно с полско-хълмист характер в Лудогорието и с малко по-висока надморска височина при Шуменското плато – 502 m. В предпланинските части на източна Стара планина има и места с до 1000 m надморска височина. Климатът е умерено континентален, почвите са предимно черноземни, особено в Добруджа – район с развито зърнопроизводство и животновъдство, предимно овцевъдство и коневъдство. Според исторически източници в средата на миналия век около 80% от овцете, отглеждани в Шуменска околия, са Медночервени.

Описание на породата

Медночервената шуменска овца е с приятен червенокафяв, канелен или шоколадов цвят на вълната. При някои индивиди цветът е по-светъл, при други – по-интензивен и в различни нюанси. Лицето, ушите и краката са покрити с черна космена покривка. Главата е средно голяма с леко изпъкнал профил, продълговата и зарунена до челото. Овцете са предимно безроги, а кочовете имат добре развити рога. Тялото е компактно, с добре развит пояс, хармонично и добре зарунено. Опашката е средно дълга. Краката са добре поставени, със здрави копита. При раждане повече от 90% от агнетата са черни, тъмнокафяви и кафяви. Едва 5-7% от тях се раждат с бял цвят. След отбиването на 3-месечна възраст и по-късно следстрижбата те получават типичния за породата медночервен цвят. По устройство и характер на руното се срещат два типа, кабарляви – с отворено руно от полугруба, смесена вълна, и рудава – с еднородна, гъста вълна, с добре изразен медночервен цвят. Средното живо тегло на овцете варира от 35 до 50 kg, а на кочовете – до 65 kg. Среден вълнодобив на овцете – от 2 до 3.5 kg, средна дойна млечност – 65-85 l и средна плодовитост от 120 до 135%. Стадният инстинкт на Медночервените овце е добре развит, притежават силно чувство за самосъхранение и демонстрират добре изразен майчин инстинкт още след първото агнене.

Таблица 1. Екстериорни измервания на Медночервената шуменска порода овце майки
Table 1. Body measurements of Copper-red Shumen sheep breed ewes

Измерване Measurement	Стандарт (Хинковски и сътр., 1984) Standard	Средни стойности (измервания на РАМПО) Average values (RAMPO measurements)
	x	x
1 Височина при холката, cm/ Height at the withers, cm	60.10	61.40
2 Дължина на тялото, cm/ Body length, cm	63.80	66.30
3 Широчина на гърдите, cm/ Chest width, cm	17.70	20.10
4 Дълбочина на гърдите, cm/ Depth of chest, cm	27.60	29.06
5 Обхват на гърдите, cm/ Scope of chest, cm	84.10	84.37
6 Обхват на свирката, cm/ Scope of the whistle, cm	7.17	7.42
7 Дължина на опашката, cm/ Length of tail, cm	*	24.65
8 Живо тегло, kg/ Live weight, kg	45	51.66

Основни контролирани признаци, според Развѐдната програма за съхранение на Медночервената шуменска овца (Стайкова и сътр., 2011), са екстериорът и конституцията на животните. В табл. 1 са дадени средните стойности от измерванията в различните точки на тялото. Те са направени от специалистите на асоциацията, която води развѐдната работа с породата през периода 2007 – 2012 г. и служат за осигуряване на обективност на експертната оценка. За сравнение в таблицата е даден и първоначалният стандарт по Хинковски и сътр. (1984). Очевидна е динамиката в някои от екстериорните показатели. Вероятната причина за известна промяна в средните стойности е фактът, че в извадката са попаднали и животни от недостатъчно типизирани на този етап стада, което сега вече е коригирано. Необходимо е отново да бъде направен екстериорен профил на представителна извадка от типизирани стада, за ориентация на съвременните селекционери относно сходството с автентичния автотонен тип на Медночервената шуменска овца.

Фенотипна характеристика на основните продуктивни признаци

Икономическият ефект от отглеждането на дадена порода се определя от количеството и качеството на получената продукция за определен период от време. Съвременните критерии за икономическа значимост на

отделните продуктивни признаци при новите пазарни условия правят особено актуални изследванията върху възпроизводителните способности и живото тегло. Стайкова (2005) установява, че 52.13% от относителния дял на доходите на ферма, отглеждаща Медночервени овце се получава от продажбата на агнета. В табл. 2 са представени средните проценти за заплодяемост и плодовитост на Медночервената шуменска порода, според различни наши автори. На базата на проучване за период от 5 години върху 861 овце майки на различна възраст, Йорданов (1936) дава данни за варирането на плодовитостта от 122.50% до 151.41%. Според Иванов (1957) заплодяемостта варира от 87.3% до 100%, а плодовитостта – от 11.26% до 139.02% за период от 4 години, при изследване на 1443 овце от тази порода. Посъвременни са данните в таблицата за тези признаци по Бойковски (2003), който обхваща период от 19 години и над 10 000 овце майки, както и на Стайкова (2005).

От наше проучване, проведено през 2013 г. в табл. 3 са представени резултатите за плодовитостта на овцете от Медночервена шуменска порода, отглеждани в ДП „Кабиюк“. Средната заплодяемост по възрасти се движи от 86.33% до 96.87%, като е най-висока за групата на 2.5 години, а средната за стадото заплодяемост е 92.86%. Данните за плодовитостта са диференцирани по възрастни групи и показват получения среден брой агнета от овца майка. Най-високо е нивото на този признак отново на 2.5 години (1.113 агнета или 111.3%), което кореспондира с резултатите от предходни наши проучвания – 103.9% на същата възраст (Стайкова, 2005).

На следващите възрасти до 7.5 години плодовитостта плавно намалява. Изследването потвърждава дълголетие и добрата жизнеспособност на породата с това, че отделни индивиди запазват репродуктивните си способности до 6 и 7 агнене. Коефициентите на вариране са високи (от 26.13% до 33.40%), което произтича от характера на признака и се наблюдава и в предходни проучвания за тази и други местни породи (Стайкова, 2005).

На второ място по доходност за фермера се нарежда млечната продуктивност. Проучванията по отношение на количеството и качеството на млякото, получено от Медночервени овце на различни автори са синтезирани в табл. 4. Млечността на овцете е зависима в голяма степен от условията на хранене и отглеждане, а също и от субективния фактор. Независимо, че генетичният потенциал е детерминиран от породната принадлежност на животното, за да достигне своя максимум, решаваща роля има влиянието на средата. По отношение на качествения състав основно значение имат храненето и периодът от лактацията (Бойковски и сътр., 2005). Размахът на изменчивостта при този признак е много голям. Стайкова, (2005) установява индивидуално вариране в млечността за доен период от 31.663 l до 189.456 l мляко.

Живото тегло е изключително важен продуктивен признак, тъй като се отразява пряко върху финансовите резултати и е в директна взаимовръзка и зависимост с всички останали продуктивни признаци. Със сравнително по-малка икономическа значимост, но екзотична с естествените си цветови нюанси е вълнодайната продук-

Таблица 2. Средни стойности на признаците заплодяемост и плодовитост на Медночервената шуменска порода овце

Table 2. Average values of the traits conception rate and fertility of Copper-red Shumen sheep breed

АВТОР AUTHOR	Заплодяемост, % Conception rate, %	Биологична плодовитост, % Biological fertility, %
Йорданов 1936		122.50 – 151.41
Иванов 1957	87.30 – 100.00	116.26 – 139.02
Бойковски 2003	80.11 – 100.00	100.61 – 133.90
Стайкова 2005	78.40 – 96.45	100.00 – 137.01

Таблица 3. Процент заплодяемост, средни стойности и коефициенти на вариране за признака биологична плодовитост на различна възраст при овце от Медночервена шуменска порода от стадото на ДП „Кабюк” – 2013 г.

Table 3. Percent of the conception rate, average values and coefficients of variation for the trait biological fertility of different age in Copper-red Shumen sheep breed in Kabiuk, 2013

Възраст Години Age	<i>n</i>	Заплодяемост, % Conception rate, %	Биол. плод. бр. агнета/ овца Biological fertility Number of lambs/ sheep	<i>Sx</i>	<i>S</i>	<i>C</i> , %
2.5	31	96.87	1.113	0.076	0.327	29.38
3.5	24	89.89	1.087	0.112	0.283	26.04
4.5	23	92.00	1.049	0.098	0.304	28.98
5.5	20	95.23	1.051	0.074	0.275	26.17
6.5	21	91.29	1.047	0.080	0.315	30.08
7.5	10	86.33	1.066	0.131	0.293	27.49
8.5	8	88.99	1.000	0.169	0.334	33.40

Таблица 4. Средни стойности на признака млечност и някои показатели от качествения състав на млякото на Медночервена шуменска порода овце

Table 4. Average values of the trait milk production and some traits from the quality composition of milk in Copper-red Shumen sheep breed

Автор Author	Дойна млечност, l Milk yield l	Средна дневна млечност, l Average daily milk yield l	Протеин, % Protein, %	Мазнини, % Fat, %	Сухо вещество, % Dry matter, %
Тончев, 1924	80.852	0.432	7.40	6.98	18.20
Бойковски, 2003	75.800	0.586			
Стайкова, 2005	76.720	0.629	6.06	6.57	17.38
Станчева, 2009			5.83	9.21	20.35
Staykova, 2004	76.750	0.635	6.06	6.57	17.37

Таблица 5. Средни стойности на признаците живо тегло и вълнодобив при Медночервена шуменска порода овце

Table 5. Average values of traits live weight and wool yield in Copper-red Shumen sheep breed

Автор Author	Живо тегло, kg Live weight, kg	Вълнодобив, kg Wool yield, kg
Мъдров, 1936	45.000	2.680
Хинковски, 1984	40.600	2.900
Бойковски, 2003	48.500	3.640
Стайкова, 2005	52.500	3.160

тивност от Медночервените овце. В табл. 5 са представени средните стойности на живото тегло и количеството получена вълна по данни на наши автори, където съответно по-високите живи тегла кореспондират и с по-висок вълнодобив. Прави впечатление, че стадото на ДП „Кабиюк”, проучено от **Стайкова (2005)** се отличава с по-високо средно живо тегло, което се обяснява с добрите условия на хранене и реализация на генетичния потенциал.

В табл. 6 и 7 са показани средните нива на основните продуктивни признаци на МЧШ популация овце, обобщени за период от 4 години, преди развъдната дейност да премине под контрола на развъдните асоциации.

Резултатите за млечност и плодовитост на елитните стада (табл. 6) през посочения период показват определен пик през 2006 г. и последващо понижаване. В племенните стада не се отчита такова влияние на годината и общо взето се наблюдава плавно повишаване на средните стойности. За признаците живо тегло и вълнодобив (табл. 7) се отчита леко увеличение на средните стойности в края на периода при елитните стада. Разнопосочни са данните за живо тегло в племенните стада, където се оказва, че стойностите са по-високи от тези в елитните, с изключение на 2007 година. Очевидно тази година е неблагоприятна по отношение на прираста на младите животни, а също и за вълнодайността в племенните стада.

Данните в табл. 8 са получени през 2013 г. от нашето изследване за признака живо тегло на Медночервените овце от стадото, собственост на ДП „Кабиюк”. Нивото на този признак е представено по възрастови групи, съобразно с фазите на растеж и развитие. Живото тегло на 18 месеца (43.254 kg) е 84.78% от това на животните със завършен растеж (51.021 kg на 3.5 год.) и показва добрата скорозрелост на породата. Най-високо е теглото на животните, навършили 5 години (53.874 kg), където отчитаме и най-висока степен на вариране – 15.11%. При пълновъзрастните овце най-добре се проявяват индивидуалните наследствени заложи за продуктивност. На следващите възрасти се отчита леко понижаване на средните стойности до 8.5 години, а вариационните коефициенти се движат от 9.67% до 15.11%. Средното за стадото живо тегло е 50.678 kg., което е малко над средното за породата, според литературни данни от предходни проучвания и среден коефициент на вариране 14.35%. В друго проучване на същото стадо е установена тенденция за постепенно нарастване на средното тегло до 8.5 години (60.920 kg.) и вариране на признака в рамките на нормалното – от 8% до 13.24%, за същите възрастови групи (**Стайкова, 2005**) .

Генетичен полиморфизъм при овце от Медночервена шуменска порода

Високите резултати, постигнати напоследък по отношение на продуктивните показатели в овцевъдството, са в резултат от прилагането на научните достижения в селекцията и развъждането, както и внедряването на съвременни биотехнологии. Развитието на интензивното производство, на базата на сравнително малък брой усъвършенствани културни породи овце доведе

и до редица проблеми. Изолирането на животните от естествената им среда и условията при този начин на отглеждане дестабилизира механизмите, поддържащи равновесието в организма. Намалената адаптивна способност и екологична пластичност съкращава периода на продуктивен живот, а еднопосочната селекционна преса стеснява значително генетичното разнообразие и води до обедняване на алелофонда на вида. В тази връзка значението на аборигенните породи, като носители на специфична генетична изменчивост и по-висока степен на генетично разнообразие в сравнение с културните все повече нараства. Идеята местните породи да бъдат използвани като коректори на различни здравословни и репродуктивни аномалии дава нов смисъл на тяхното съхранение. Информацията за генотипното и алелното разнообразие на полиморфните локуси в генома на овцете придобива особено значение за бъдещата селекция и развъдна дейност. Генетичният полиморфизъм на хемоглобина (**Макавеев и Накев, 1989**) при Медночервената шуменска порода е представен с генотип HbAB (42.4%), HbBB(44.5%) и с относително по-ниска честота на разпространение – HbAA (13.1%). В тази популация е съхранена по-висока честота на рядко срещания хемоглобинов алел Hb^A (0.354). Честотата на албуминовите алели в генофонда на Медночервената порода овце е най-близка до честотата на тези алели при Каракачанската популация (**Макавеев и сътр., 1985**). Само в тази местна порода овце са установени албуминовите алели Alb^F , Alb^S и Alb^W , които са уникални и не се срещат в алелофонда на съвременните културни породи (**Макавеев и Накев, 1989**). Генетичният полиморфизъм на трансферина в Медночервената популация е представен от 13 генотипа, като високата честота на алела Tf^c (0.55) не се среща при другите местни породи овце. Установено е наличието на рядко срещаните при вида *Ovis* трансферинови алели TfG и TfM . Голямото разнообразие и уникалност на алелофонда на местните породи овце дава възможности за коригиране на неблагоприятните последици от интензивната селекция при съвременните породи чрез използване на нови биотехнологии.

Проблеми и перспективи за развитие на породата

Наред с безспорните предимства, отглеждането на местни породи овце е свързано и с редица проблеми поради липсата на нормални цени и достъпни пазари за тази продукция. Не се популяризира достатъчно информацията за високото качество на млякото и месото от тези животни, а в последните години има сериозен дефицит и по отношение на субективния фактор. Проблемите са свързани по-скоро с факта, че липсва ясно обоснована пазарна и държавна политика по отношение на отглеждането на автохтонните породи животни и в целия сектор животновъдство. От 2010 г. се правят опити да се регламентира и улесни директната търговия с животински продукти от фермата. Практиката показва, че Наредба 26, независимо от направените поправки, все още поставя твърде високи изисквания към фермерите, за да се възползват те от тази възможност. През

Таблица 6. Средни стойности за дойна млечност и плодовитост на Медночервена шуменска порода овце в страната (по данни на ИАСРЖ – София)
Table 6. Average values for milk yield and fertility of Copper-red Shumen sheep breed in Bulgaria (according the data of IASRJ, Sofia)

Признаци Traits	Млечност (дойна), l Milk yield, l				Плодовитост (стопанска), % Fertility (economic), %			
	Елитни стада Elite flocks		Племенни стада Tribal flocks		Елитни стада Elite flocks		Племенни стада Tribal flocks	
	<i>n</i>	<i>x</i>	<i>n</i>	<i>x</i>	<i>n</i>	<i>x</i>	<i>n</i>	<i>x</i>
2005	782	59,7	570	45,2	804	128,9	541	124,0
2006	747	64,1	724	52,2	891	140,0	684	130,8
2007	813	61,8	997	59,9	922	129,9	1008	129,0
2008	1308	48,1	1098	59,6	562	131,7	1502	138,1

Таблица 7. Средни стойности за живо тегло и вълнодайност на Медночервена шуменска порода овце в страната (по данни на ИАСРЖ – София)
Table 7. Average values of live weight and wool yield in Copper-red Shumen sheep breed in Bulgaria (according the data of IASRJ, Sofia)

Признаци Traits	Живо тегло, kg (дзвизки) Live weight, kg (ewe lambs)				Вълнодайност (вс. катег.), kg Wool yield (all categories), kg			
	Елитни стада Elite flocks		Племенни стада Tribal flocks		Елитни стада Elite flocks		Племенни стада Tribal flocks	
	<i>n</i>	<i>x</i>	<i>n</i>	<i>x</i>	<i>n</i>	<i>x</i>	<i>n</i>	<i>x</i>
2005	143	42.8	86	44.7	930	2.744	620	3.006
2006	201	42.9	122	46.2	995	2.743	658	2.634
2007	195	44.7	194	35.7	1062	2.702	1171	2.384
2008	179	43.6	240	44.2	1475	2.824	1309	2.477

Таблица 8. Средни стойности и коефициенти на вариране за признака живо тегло на различна възраст при овце от Медночервена шуменска порода от стадото на ДП „Кабийук” 2013 година
Table 8. Average values and coefficients of variation of the trait live weight of different age in Copper-red Shumen sheep breed in Kabiuk, 2013

Възраст Години Age	<i>n</i>	<i>x</i>	<i>Sx</i>	<i>S</i>	<i>C %</i>
1.5	22	43.254	0.664	5.638	13.67
2.5	31	46.873	1.031	5.737	12.24
3.5	24	51.021	1.044	5.155	10.11
4.5	23	53.253	1.357	7.398	13.98
5.5	20	53.874	1.759	8.141	15.11
6.5	19	49.182	1.413	4.754	9.67
7.5	9	48.922	1.293	5.380	10.99

2015 г. е отворена нова схема за държавна помощ за животни под селекционен контрол. Това е добър стимул за стопаните, работещи с развъдни организации и причина за останалите фермери да започнат да работят със специалисти селекционери от съответните асоциации. Тази целева субсидия ще направи възможно обхващането на по-голяма част от поголовието в страната и ще създаде предпоставки за решаването на редица проблеми свързани с идентификацията, координацията на развъдната дейност и единната селекционна политика по отношение на дадена порода. На този етап все още се работи с различни развъдни програми за една порода в алтернативните асоциации. Не се подпомага кочпопроизводството, има много неточности при регистрирането на произхода и рядко се работи с доказан произход, селекционерите нямат достъп до системата за идентификация. Тези проблеми създават редица недоразумения и ред други недопустими пропуски и противоречия с научните основи на селекцията. Новата ПРСР 2014-2020 дава възможности на фермерите за безплатни обучения и повишаване на квалификацията. По този начин научните институти, университети и други обучаващи организации могат да дават знания и научнообосновани решения на проблемите. Повишеният интерес към Медночервената овца пред последните години доведе до бързо нарастване на популацията до 9 727¹ овце, което предполага, че тя скоро ще излезе от границите на застрашеност. Това е добра новина, ако нямаше известни съмнения относно включването в родословните книги и на някои пигментирани кръстоски. Отговарящото на нуждите субсидиране дава възможност да се съхранят генетичните ресурси, стига да не се допускат неточности и злоупотреби и да се спазва коректно развъдната дисциплина от стопаните и селекционерите. В тази връзка е необходимо да се проведе обстоен мониторинг на популацията и ако действително няма нужда от коригиране на обема, трябва да се обсъди новата развъдна стратегия по отношение на породата. Стабилизирането на популацията логично ще намали нивото на подпомагане на стопаните с Медночервени овце. Развъдната работа и общата политика в сектора трябва да се насочи към създаване на предпоставки за добра реализация на продукцията и нормална доходност от овцевъдството. Интересно приложение на овчето мляко е разработено от австрийската фирма HANSEN GmbH. На базата на проучвания върху качествения състав на млякото са разработени редица козметични продукти на основата на овче мляко. Широка рекламна кампания популяризира благотворния му ефект върху човешката кожа, както и възможностите за решаване на някои здравословни проблеми с помощта на такива натурални продукти. Могат да се проучат опциите за производство и експорт на екзотичните за чуждия пазар китеници, халища и др., от естествено пигментирана в различни нюанси вълна, без използване на бои и химикали.

Много добра възможност за развитие и увеличаване на печалбата от животновъдството, която за съжаление почти не се използва в нашата страна е включването в различните режими за защита на качеството на полу-

чената продукция в ЕС. Има два варианта за определен продукт – защитено наименование за произход и защитено географско указание. При първия режим трябва да се защитят доста повече и по-трудно постижими критерии, докато защитеното географско указание е по-скоро фактор за териториалното устройство и развитието на определена област. Защитено наименование за произход се използва предимно при вина, алкохолни напитки и млечни продукти, а за месо и месни деликатеси – защитеното географско указание. Трябва да се докаже как географското положение се отразява на качеството на продукта – например надморска височина, почвата, въздух, количеството на падналите дъждове и др. Да се покаже връзката между географското означение и спецификата на продукта. Дадената географска област да има определена репутация. Логото трябва да фигурира на етикетите на защитените продукти или на етикета да е изписано, че продуктът притежава определена защита. Трябва да се посочи какво точно е специфичното, какво е традиционното в продукта, като употребата на този продукт трябва да е поне от преди 25 години. Традиционните храни могат да бъдат произвеждани навсякъде – във всеки регион или в друга страна, стига да бъдат спазени технологията, рецептата и методът на производство.

Заклучение

Медночервената шуменска овца е локална порода, характерна предимно за североизточните части на страната. В този район съществуват дълбоки традиции при отглеждането на тези животни, които са свързани с бита и поминъка на населението. В тази връзка развъдната работа с породата има определено значение в екологичен, икономически и социален аспект за развитието на североизточния регион. Развъдната стратегия е съобразена с биологичните особености, ареала и системите на отглеждане. Налага се периодично да бъде актуализирана в зависимост от динамиката в числеността и структурата на породата. Нейните основни цели са запазването на морфологичните и екстериорните особености, на нейната адаптивност и отлична резистентност на заболявания. Допълнителни цели на стратегията са повишаването на атрактивността и конкурентноспособността, както и на икономическата ефективност от отглеждането на Медночервените овце. При Медночервената шуменска овца се прилага чистопородното развъждане на базата на поддържаща селекция. Задачата на този вид селекция е съхраняване на генетичното разнообразие и равновесие в популацията чрез изключване на прогресивен отбор по какъвто и да е признак и недопускане на хаотично или принудително родствено същаване. Провежда се стабилизиращ отбор по основни биологични качества, осигуряващ типичността и преживяемостта на породата до момента, в който тя излиза от рисков статус. Обемът на популацията на този етап е много близо до лимита, който определя Медночервената шуменска порода като застрашена от изчезване. Това налага обстоен мониторинг на стадата, за да се установи дали всички животни отговарят на критериите по тип и екстериор. Когато популацията премине границата от 10 000 чистопородни

овце майки развъдната стратегия ще се ориентира към селекция за повишаване на продуктивността, в зависимост от икономическите условия. Мястото и ролята на науката в тази проблематика се състои в актуализиране на научните изследвания в съответствие с приоритетите на ЕС за повишаване качеството на живот, чрез подобряване качеството на храните и опазване на екосистемите. Изпитването на технологии за биологично производство и установяване влиянието на генетичните и негенетични фактори върху качеството на получената продукция разкрива нови възможности при отглеждането на аборигенни породи овце. С цел запазване и увеличаване популациите на Медночервената шуменска овца и други местни породи, като ценен генофонд е необходимо разработването на проекти за устойчиво съхранение и развитие на основния биологичен капитал в животновъдството².

¹ Използвани са материали и данни, изнесени на Кръгла маса „Проблеми на селекционната дейност в преживното животновъдство,“ проведена на 13. 07. 2015 година в Тракийски университет – Стара Загора.

² Тази статия е част от проект – МОН – ДФНИ – Б01/22 от 05.12.2012г. (2012-2014) „Разработване на ДНК маркери (CAST, MSTN) за угоителната способност и качеството на месото при Синтетична популация българска млечна, Каракачанска и Медночервена шуменска породи овце“.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Алексиева, Сн., 1977.** Някои аспекти от проблема за запазване на местните отродия овце в България, Животновъдни науки, 4, 50-57.
2. **Алексиева, Сн., 1979.** Сравнителна характеристика на някои местни отродия овце в България във връзка със съхранение на генетичните ресурси в овцевъдството, Дисертация, С., 175.
3. **Алексиева, Сн., 1987.** Възможности за съхраняване на генофонда от аборигенните породи овце в България, Селскостопанска наука, 3, 54-57.
4. **Алексиева, Сн., Д. Неделчев, Св. Тянков, 1995.** Проблеми при запазване на малките популации животни и създаване на систематизирана банка данни, Животновъдни науки, 5-8, 171-173.
5. **Балевска, Р., Ал. Петров, 1970.** Изследване върху филогенезата на овцете и произход на Цакелите в България, Симпозиум по овцевъдство на Балканските страни, БАН, С., 153-162.
6. **Балевска, Р., Ал. Петров, 1972.** Овцата Цакел у нас и в Югоизточна Европа, С., БАН, 133.
7. **Баулов, М., 1992.** Анализ на аелното разнообразие и оценка на генетичните дистанции между популации овце в България, Генетика и селекция, 3, 268-274.
8. **Бойковски, Ст., 2003.** Изследвания на Шуменската Медночервена овца, Шумен, 146 стр.
9. **Бойковски, Ст., Н. Станчева, Г. Стефанова, 2005.** Новосъздавана млечна порода овце, Шумен, 122 стр.
10. **Ганчев, Ж., 1926.** Принос за проучване на Шуменската овца, С., 62.
11. **Генковски, Д., 2002.** Сравнителна характеристика на овце от различни породи и отродия, отглеждани в условията на Средна Стара планина, Дисертация, С., 137.
12. **Димов, Д., М. Джорбинева, Г. Михайлова, 1997.** Състав на млякото и млечната мазнина при ваклите Маришки овце, Животновъдни науки, 7-8, 133-136.
13. **Иванов, П., 1957.** Известия на ИЖ, II, БАН, С., 111-144.
14. **Йорданов, Д., 1936.** Близенето при овцете и в частност при Кабиюшката овца, С., 89.
15. **Макавеев, Ц., С. Тянков, Ц. Яблански, 1985.** Имуногенетика в животновъдството, Земиздат, С., 215 стр.
16. **Макавеев, Ц., С. Накев, 1989.** Сб. Подобряване на възпроизводството и продуктивността в говедовъдството и овцевъдството, ЦНТИИ, С., 183-187.
17. **Мъдров, Хр., 1936.** Плевенската овца, С., 78.
18. **Накев, Ст., 1977.** Принос към проучването на Медночервената Шуменска овца, Животновъдни науки, 2, 55-61.
19. **Накев, Ст., 1987.** Местните отродия–ценен генофонд, Селскостопанска наука, 3, 58-63.
20. **Неделчев, Д., Е. Райчева, В. Банскалиева, 1995.** Оценка на наличния генофонд в овцевъдството, съхранение и възможности за използването му, Окончателен отчет на Изследователски проект към МОН, С.
21. **Неделчев, Д., Б. Стоянов, 2004.** Развъдна програма за съхранение на Каракачанската и Медночервената овца, Сб. Развъдни програми, Биоселена, Карлово, 58-85.
22. **Николов, В., 2004.** Необходимост от запазване на местните автохтонни породи, Развъдни програми, Сборник, 7-11.
23. **Панайотов, Д., Д. Памукова, М. Илиев, 2003.** Фенотипна характеристика на местните аборигенни породи – Медночервена Шуменска, Местна Карнобатска и Каракачанска, Животновъдни науки, 5, 21-24.
24. **Стайкова, Г., 2005.** Проучване върху величината на продуктивните признаци на овце от Каракачанската порода и Медночервеното Шуменско отродие. Дисертация, С., 152.
25. **Стайкова, Г., Б. Стоянов, 2011.** Развъдна програма за съхранение на Медночервената шуменска овца. Карлово, 16 стр.
26. **Тончев, С., 1924.** Шуменската червена овца, Зем.подем, №8, 153-164.
27. **Тянков, Св., Ил. Димитров, Ив. Станков, Р. Славов, Д. Панайотов, 2000.** Овцевъдство с козевъдство, Ст. Загора, 588.
28. **Тянков, Св., Ил. Димитров, Ив. Станков, Р. Славов, Д. Панайотов, Д. Памукова, 2003.** Отчет: Съхранение и усъвършенстване на местните (аборигенни) породи овце, с оглед получаване на екологично чиста продукция, ТУ, Ст. Загора, АФ, 37.
29. **Хинковски, Ц., А. Стоянов, С. Накев, 1980.** Североизточна българска тънкорунна порода овце, Земиздат, С., 215.

30. Хинковски, Ц., Ц. Макавеев, Й. Данчев, 1984. Местни форми домашни животни, Земиздат, С., 155.

31. Хлеббаров, Г., 1940. Изучавания върху българските местни овце и възможности за тяхното подобрене, БАН, С., 187.

32. Христова, Д., 2013. Проучване на генетичното разнообразие при местни породи овце чрез ДНК маркери. Дисертация, С., 191.

33. * * * **Инструкция** за водене на развъдната работа при съхраняване на местните (аборигенни) породи в България”, 2003, 40 стр.

34. Staikova, G., 2004. Milk yield of Sheep from the Copper-Red Shumen Strain. Bulgarian Journal of Agricultural

Science, vol. 10, 1, 125-129.

35. Stankov, I., S. Baichev, M. Petrov, S. Stoichev, 1995. Fattening and meat rates of lambs of Bulgarian aboriginal breeds, Bulgarian Journal of Agricultural Science, vol. 1, 459-463.

36. Stancheva N., G. Staikova, N. Naidenova, 2009. Physicochemical composition, properties and technological characteristics of the milk of the Karakachan and the Copper-Red Shumen sheep, “Macedonian Journal of Animal Science”, (in press), IV International symposium of livestock production, 9-12 september, 2009, Book of abstracts, 287.

COPPER-RED SHUMEN SHEEP BREED⁺

G. Staikova, N. Stancheva, I. Dimitrova*

Agricultural institute – Shumen

*University of forestry – Sofia

SUMMARY

Issues related to the conservation of biodiversity, one of the priorities of the common agricultural policy of EU, are discussed in this study. Information regarding the origin, current status and prospects of Copper – red Shumen sheep breed is summarised. The advantages of local aborigine breeds are indicated in comparison with cultural ones as well as the reasons for the growing importance of this valuable part of the National gene pool in Bulgaria. The levels of the main productive traits and their dynamics are shown in the investigations of different authors, dating from the middle of the last century. The results from our study, carried out in Kabiuk in 2013, indicated an average conception rate was 92.86%, varied from 86.33% to 96.87% at the age of 2.5. The biological fertility was the highest at the age of 2.5 – 111.3%. Average live weight of sheep was 50.678 kg. It is established there is no direct threat of extinction of the breed and population size of Copper – red Shumen breed in Bulgaria in 2015 is 9727* ewes, according to recent data from the National Register of IASRJ, Sofia. For repairing the negative effects of intensive selection in highly productive cultural breeds nowadays genetic reserves of native breeds could be used.

Key words: Copper-red Shumen sheep breed, aborigine breeds, gene pool, origin of the breed, productivity

staikova666@abv.bg

⁺ This article was reported at a scientific conference of AI-Shumen “Innovations in agricultural science for effective agriculture”, organized in collaboration with the Ministry of Education and Science in 2015.